

Spis treści

Od autora	5
Wstęp	7
Część pierwsza	
Zagadnienie wolności w racjonalizmie kontynentalnym w filozofii XVII wieku	
1. R. Kartezjusz: wolność w perspektywie epistemologicznej i teologicznej	19
1.1. Znaczenie rozważań o idei wolności w filozofii Kartezjusza	19
1.1.1. Wpływ wątków biograficznych na zainteresowania Kartezjusza	19
1.1.2. Miejsce wolności w ramach porządku kartezjańskiego	20
1.1.3. Epistemologiczny i teologiczny aspekt zagadnienia wolności	21
1.2. Wolność epistemologiczna (metafizyczna)	22
1.2.1. Problem błędu w poznaniu ludzkim	22
1.2.2. Dwie władze poznawcze	23
1.2.3. Natura obu władz istoty myślącej	24
1.2.4. Błąd jako czynność woli	25
1.2.5. Wolność jako zabezpieczenie przed błędem	27
1.3. Wolność teologiczna	28
1.3.1. Spór epoki	28
1.3.2. Koncepcja wolności w <i>Medytacjach</i> – jansenizm	29
1.3.3. Koncepcja wolności w <i>Zasadach filozofii</i> – molinizm	31
1.3.4. Próba rozstrzygnięcia zagadnień dotyczących wolności teologicznej	32
1.3.5. Problem ruchów mimowolnych - komplikacja idei wolności	34
2. B. Spinoza: wolność w świecie konieczności	35
2.1. Metafizyczna wolność Boga	35
2.1.1. Problem wolności i zasada <i>CAUTE</i> Spinozy	35
2.1.2. Metafizyczny monizm	36
2.1.3. Wolność przysługuje tylko Bogu	37
2.1.4. Wolność Boga jako działanie wynikające ze swobodnej konieczności	38
2.2. Brak wolności w świecie fizycznym	39
2.2.1. Rozróżnienie <i>natura naturans</i> i <i>natura naturata</i>	39
2.2.2. Nominalizm - wola nie istnieje realnie	41
2.2.3. Wolna wola jako przesąd	42
2.3. Wolność w etyce i polityce	44
2.3.1. Przedmiotowe (zewnętrzne) pojęcie wolności	44
2.3.2. Wolność jako stosunek podmiotu do sytuacji	45

2.3.3. Etyka normatywna - mądrość czyni wolnym	48
2.3.4. Polityka - demokracja jako ustrój najmniej ograniczający wolność	48
3. B. Pascal: między wszechmocą Boga a wolnością człowieka	53
3.1. <i>Sztuka przekonywania</i> próbą ograniczenia wolności do błędu i grzechu	53
3.1.1. „Filozoficzność” Pascala	53
3.1.2. Wolność jako problem naukowy	56
3.1.3. Prymat woli (serca) nad rozumem	57
3.2. Problem wolności na gruncie religijnym	59
3.2.1. Antynomia wolności człowieka i wszechmocy Boga	59
3.2.2. Problem wolnej woli i łaski bożej	60
3.2.3. Spór o wychowanie człowieka	63
3.2.4. Jansenistyczna perspektywa myśli Pascala	64
3.2.5. „Trzeba” jako postulat moralnej wolności jednostki	65
4. Okazjonalizm: zagadka wolności	67
4.1. Problem dualizmu kartezjańskiego	67
4.2. A. Geulincx: wolność jako rozumna akceptacja konieczności	68
4.3. N. Malebranche: wolność jako brak zniewolenia dobrami skończonymi	70
5. W.G. Leibniz: pomiędzy chimerą wolności a koniecznością	76
5.1. Logiczna interpretacja podstaw metafizyki	76
5.1.1. Ezoteryczność i otwartość filozofii Leibniza	76
5.1.2. Wolność i zasada tożsamości	78
5.1.3. Konieczność obrony wolności	79
5.2. Racjonalny charakter wolności	80
5.2.1. Prawdy hipotetyczne podstawą wolności	80
5.2.2. Konieczność moralna i konieczność absolutna	82
5.2.3. Stopniowalność wolności - czynić to, co najlepsze	83
5.2.4. Krytyka wolności w nieodróżnianiu	84
5.2.5. Niedoskonałość człowieka podstawą jego wolności	85

Część druga

Idea wolności w empiryzmie brytyjskim siedemnastego wieku

1. F. Bacon: wolność ograniczona do nauki	91
1.1. Nowożytność Bacona	91
1.2. Dyrektywa wolności i jej praktyczny charakter	92
1.3. Ograniczenia idei wolności	95
1.4. Zagrożenia wynikające z wolności politycznej	96
2. T. Hobbes: wolność działania przeciwstawiona wolności pożądania	99
2.1. Problem wolności jako integralna część systemu filozoficznego Hobbesa	99
2.1.1. Znaczenie wolności w filozofii Hobbesa	99
2.1.2. Filozofia jako poznanie przyczyn	

w celu uzyskania pożytku ludzkiego	100
2.1.3. Redukcja wszelkiego rodzaju przyczyn do przyczyny sprawczej	100
2.1.4. Założenia filozofii Hobbesa: determinizm i równość	101
2.2. Wolność przedmiotowa	102
2.2.1. Wolność podlega prawu powszechnej konieczności	102
2.2.2. Wolna wola jako nazwa odnosząca się do „ostatniego pożądanego”	103
2.2.3. Rozbicie aktu wolności: chcenie i wykonanie	105
2.2.4. Wolność jako brak przeszkód w działaniu	106
2.2.5. Stopnie wolności	106
2.3. Wolność i państwo	107
2.3.1. Wolność w stanie natury	107
2.3.2. Stopień wolności suwerena	110
2.3.3. Wolność poddanego milczeniem praw	110
2.3.4. Wolność polityczna wolnością państwa	112
2.3.5. Wolność a etyka	112
3. J. Locke: dostosowanie idei wolności do nowych wymogów społecznych	114
3.1. Wolność działania i jej podrzędność w stosunku do rozumu	114
3.1.1. Brak idei wrodzonych podstawą równości ludzi	114
3.1.2. Czynności umysłu: myślenie i wola	116
3.1.3. Stopniowalność i ograniczenia wolności	117
3.2. Wolność polityczna	119
3.2.1. Tożsamość wolności z prawem	119
3.2.2. Filmer: brak wolności konstituuje monarchię	120
3.2.3. Demokracja - rozum czyni wolnym	122
3.3. Tolerancja jako wolność religijna	123
3.3.1. Racjonalizacja religii	123
3.3.2. Rola państwa a tolerancja - <i>indifferent things</i>	125
3.3.3. Ograniczenia zasady tolerancji i wolności przez wymogi społeczne	127
4. I. Newton: wolność Boga a świat nauki	130
4.1. Mechanistyczno-matematyczny obraz świata	130
4.2. Działanie Boga w świecie a deizm	131
4.3. Interwencjonizm wolnego Boga	135
Zakończenie	140
Bibliografia	145